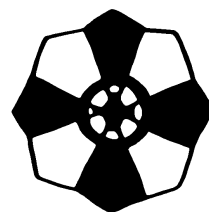

SPÅNGA BYGDEN

Nr 104

Februari 2008

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

SPÅNGA BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund. Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

El-mangel – en utdöd microbusiness?	3
Karin Lisshagen Jonsson död	7
Bussutflykt till Ekerö	8
Bildkavalkad från 75-årsjubiléet	9
Verksamhetsberättelse 2007	12
Resultat- och balansräkning	17
Kallelse till årsstämma	18
Öppet hus på Nälsta gård	19
Nya medlemmar	20

Omslagsbild: Gillnets 75-årsjubileumsfest i Spånga gymnasium

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille
Box 3303 163 03 SPÅNGA
PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471
Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95
Hemsida: www.hembygd.se/stockholm/spanga

El-mangel - en utdöd mikrobusiness?

av Henry Aspeqvist

Många Spångabor har gått nerför trappan till mina föräldrars källare på Östervägen 7 i Flysta, nära Spånga Folkan - fram till 1 januari 1949 hette adressen Täbylundsvägen 3 - för att mangla sin tvätt i "mangelboden". Gösta och Greta Aspeqvist deltog i egnahemsrörelsen under 30-talet och byggde sitt hus själva 1938. Enligt ritningarna skulle det vara garage i källaren, men tanken att starta en elmangel måste funnits tidigt, eftersom de byggde en trapp i stället för nerfart för en framtida bil.

Henry Aspeqvist, håller upp den gamla skylten.

Pappa jobbade på Stockholms Spårvägar, sedermera SL. Han började som konduktör på klassiska 12:an som gick från Tegelbacken till Nockeby. I olika befattningar stannade han i SL till pensionen.

Mamma var hemmafru när jag och min bror var små men tog extrajobb på kvällar och helger. Hon hjälpte till med matlagning och servering vid middagsfester och andra tillställningar som t.ex. Nobelfesterna. Att skaffa en elektrisk kallmangel var ett uttryck för deras blygsamma entreprenörsanda, som man skulle kalla det idag. På den tiden visste man inte om det ordet. Med en "mangelbod" i källaren räknade de med att dryga ut matpengarna med några välkomna enkronor. Det var ju också något mamma kunde sköta hemifrån.

Mangeln inköptes och monterades i början på 40-talet. Den blev en del av min barndom och uppväxt. Jag var inte många år men kommer ihåg det enorma arbetet att bära in de tunga stenplattorna. Särskilt minns jag grannen, Harry Nilsson. Han hade otur och råkade krossa ett finger under en stenplatta. Harry svimmade av och mamma tog hand om honom och försökte stoppa blodflödet. Harry Nilsson var f.ö. framgångsrik fritidskonstnär och länge mycket aktiv i Spånga Konstförening. (Var han inte ordförande en period?)

Hur mycket avgiften var i starten kommer jag inte ihåg, men det var en speciell känsla när pappa satte upp ett nytt anslag om att det nu kostade en krona per timme, med hänvisning till de ökade kostnaderna för "mangeldukar av hellinne, mangelstockar av bok och dyrare elektricitet". Mangeldukar och stockar måste nämligen bytas ut med jämna mellanrum. När verksamheten lades ner i slutet av 80-talet - efter att först mamma och sedan pappa inte orkade med att sköta mangeln längre - hade avgiften stigit till hela tio kronor i timmen. Då hade uthyrningen gått ner ordentligt till nästan ingenting. Dels på grund av nya textilmaterial och dels på grund av ändrade vanor hade folk helt enkelt till stor del slutat att mangla. Dessutom har man ju nu ofta småmanglar i hyreshus och bostadsrättsföreningar där man hjälpligt klarar att mangla dukar. Men det är klart, inte blir det så fint som i en riktig stenmangel.

Förr manglade man lakan, örngott, handdukar, underkläder, virkade dambindor etc. Man gav sig också tid att med krustång vecka örngottsband och att sy in spetsar i lakanen och brodera dem med namnskiffer. Då fanns ingen TV att titta på. I stället var händerna alltid igång.

Mangeln var öppen hela dagarna och fram till sent på kvällen. Kunderna bokade tid långt i förväg. De flesta kom på kvällstid. Mellan 17.00 och 22.00 var det fullt nästan varenda kväll. Men även dagtid var det många som manglade, även lördagar och söndagar. Trots att vår mangel inte var unik så var den populär. Kunderna kom inte bara från Flysta och övriga Spånga, en del kom från Bromma och vi hade till och med en och annan som kom från Kungsholmen och övriga innerstan.

Att mangla var egentligen ingen större konst. Mangeln hade två sidor, en till höger och en till vänster. En stock rullade mellan de tunga stenplattorna. Det fanns fyra stockar i mangelboden. En på var sida av mangeln och två som man vid den långa arbetsbänken fyllde på för nästa omgång. För att sköta mangeln krävdes bara en viss följsamhet och rätt timing när det gällde att dra upp spaken som lyfte den övre stenplattan och slå till bromsen just när den var i högsta läge. Då kunde man i lugn och ro ta bort stocken och lägga in en ny. När den nya stocken var inlagd var det bara att släppa på bromsen och skjuta ner spaken så rullande mangeln igång igen. Allt upprepades sedan på andra sidan av mangeln.

Om man glömde att lägga in en stock och släppte bromsen så att den övre stenen åkte ner direkt mot den undre blev det kris. Det var ingen katastrof även om många fick det för sig och kom upp med tårar i ögonen och trodde de förstört mangeln. Det gick att fixa. Man lossade en spärr på baksidan av mangeln och med handkraft kunde man skjuta upp mangeln i rätt läge igen.

Olika saker manglades på sitt speciella sätt.

- 1) Lakan och stora dukar lindades hårt direkt på mangelstocken utan mangelduk.
- 2) Örngott, handdukar och mindre bordsdukar etc. lades in i en mangelduk som lindades kring stocken.
- 3) Underkläder och småsaker lades direkt på bottenstenen och stocken fick bara rulla över dem.

- 4) En del saker, t.ex. örngott och handdukar kunde få dubbel behandling, först utbredda i mangelduk, därefter, och nu vikta för att passa i linneskåpet hemma, lades de direkt på stenplattan för ytterligare en överhalning. Gjorde man misstaget att lägga in plagg med knappar blev det bara mos av dem.

Att mangla var kvinnogöra. Att det kunde vara tungt spelade ingen roll. Vissa fruar fick med sig gubben att hjälpa till. Sådana män hade låg status litet till mans bland våra grannar, som såg när kunderna kom och gick till mangelboden. En man som deltog i manglingen betraktades som hunsad och under toffeln. Frun fick också en släng av slevan för att hon inte kunde sköta hemmet själv. Min mamma tog dem dock alltid i försvar. Det fanns så många skäl varför männen tog del i arbetet och hon tyckte att det var bra. Hon var en tidig jämställdhetskvinna.

Ibland, och i ömmade fall, åtog sig mamma att mangla åt någon familj. Det kunde t.ex. hända vid sjukdom i familjen. I något fall hjälpte hon en frånskild man som varken kunde eller hann med att mangla. Då och då, men mycket sällan, gjorde hon hela tvätten åt någon som var strandsatt. Jag och min bror fick rycka in och hjälpa mamma att dra lakan och dukar när hon skulle mangla. Lakan ”lades på tre och dukar på fyra”, dvs. lakanen viktes i tre delar på längden och dukarna i fyra.

Det fanns några manglar till att hyra i Spånga. En fanns i gamla konsumbutiken i Flysta, en fanns visst nära Solhemsskolan och en i Bromsten. Den senare var visst inte eldriven utan måste dras för hand. Det fanns kanske flera manglar. Kanske någon t.o.m. finns kvar? Säkert kommer någon läsare ihåg hur det var. Hör av er i så fall!

När föräldrarna gick bort skänktes mangeln till en textilskola på Öland och jag hoppas och tror att den fortsätter att göra god tjänst där i många år till.

Karin Lisshagen Jonsson är död.

En av Spånga Hembygdsgilles främsta stöttepelare har påbörjat sin sista resa. Karin Lisshagen Jonsson lämnade sitt kära Spånga i december, några månader före sin 84-årsdag.

Redan i unga år kände hon sin samhörighet med, och fick sitt stora hembygdsintresse för, Spånga. Skoltiden blev mycket positiv och den kröntes med hennes intresse för sång i olika körer.

Hennes nyfikenhet och utåtriktade verksamhet för människorna som bodde här gjorde att hon snabbt blev igenkänd som en glad och bestämd kvinna som utan att tveka åtog sig olika uppgifter. Hon blev så småningom känd som "Spånga-Karin" som man kunde fråga om det mesta som hände eller hade hänt i socknen.

Hennes skolintresse bidrog till att hon under många år var den sammanhållande länken i kamratföreningen "Gamla Spångaelever" och därvid organiserade deras årliga träffar.

För oss i Spånga hembygdsgille var Karin under flera decennier den initiativrika rådsmedlemmen som vid 80-talets mitt deltog i de förhandlingar som ledde till att Gillet, efter omfattande reparationer där, får disponera Nälsta gård som sin hembygdsgård. Den största insatsen blev dock skapandet av medlemstidningen Spånga-Bygden, som hon tillsammans med två andra medlemmar startade 1980, och vars redaktör hon blev mycket snart. Utöver åtskilliga redaktionella notiser skrev hon över 30 artiklar med motiv bl a från skolorna och deras utveckling sedan början av 1800-talet, samt mycket ingående redogörelser från den mycket omfattande affärsverksamheten främst i Solhem - artiklar som blivit uppskattade av gamla Spångabor - väl värda att läsas av yngre invånare.

Hennes liv förändrades och förmörkades dock genom förlusten av maken Einar som ju tillhörde besättningen på det flygplan som ryssarna sköt ned norr om Gotska Sandön, en katastrofal händelse som skapade smärta, oro och bekymmer under åtskilliga år. När man sen så småningom hittade

rester av flygplanet och några av besättningsmännen, varav också maken, slets naturligtvis såren åter upp. Nu är de två dock förenade igen.

Dödsannonsen avslutas med följande vers:

I wander'd lonely as a cloud
That floats on high o'er vales and hills,
When all at once I saw a crowd,
A host of golden daffodils...

Vi är övertygade om att Karin på sitt moln kommer att sväva över sitt kära Spånga och se ner just på Nälsta gård och dess blommor. Vi vill här framföra vår djupa tacksamhet till Karin för all hennes omsorg om oss och vår verksamhet inom Spångaområdet.

Gösta Garberg

(ålderman)

Bussutflykt till Ekerö

Lördagen den 26 april bär det av med buss till Ekerö på Gillets årliga vårutflykt. Detaljerna är inte klara än men boka dagen så kommer mer information på årsmötet den 29 mars kl. 13.00 i Församlingshuset.

Bildkavalkad från 75-årsjubiléet

Här kommer ett knippe bilder från festen på Spånga gymnasium den 28 oktober när Gillet firade sitt 75-årsjubileum. Det var en härlig fest med fantastisk mat och dryck och många tal. För underhållningen stod Anders Hägg med egenkomponerad Spångavisa samt medeltidsensemblen Scaramella med tidstypiska kläder och instrument.

Spångavisan

För Bromstensflickorna de e så rara
De går till Solvalla och glör på
karlar
På hästarna de inte spelar alls
De vill nog ha en karl som dansar
vals

Å Bällstaflickorna de är så söta
de går på promenad och blir så
blöta
om fötterna ty de går nära ån
de e ju översvämning till o från

Å Flystaflickorna de är en trio
de går till Folkan för att se på bio
men efteråt så faller de en tår
den har ju varit stängd i många år

Å Sundbyflickorna har spänst i
gången
när de på lördagskvällen går till
Spången
Men de blir utkastade av Patron
De har ju ingen legitimation

å Vinsta-flickorna...
å Tenstaflickorna...
å Kista-flickorna...
ta ram-ta-dadada...

Åååå - de finns många gårdsnamn
uti Spånga,
en del korta och en del är långa
när skaparglädjen sig infinna vill
då skriver jag nog nåra verser till

Text: Anders Hägg

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2007

Rådet för Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille avger härmed sin verksamhetsberättelse för året 2007.

RÅDETS SAMMANSÄTTNING

		Utgående mandattid
<i>Ålderman</i>	Gösta Garberg	2008
<i>Stadman</i>	Carin Ljung	2009
<i>Skriftvårdare</i>	Lil Rysanell	2008
<i>Kassavårdare</i>	Leif Lennbom	2009
<i>Arkivarie</i>	Olle Magnusson	2009
<i>Bisittare</i>	Stig Eriksson	2009
	Siv Jonsson	2008
	Hans Lennbom	2008
	Krister Nordin	2008
<i>Ersättare</i>	Siv Gustafsson	2008 (<i>mandattid ett år</i>)
	Anita Pettersson	2008 (<i>mandattid ett år</i>)
<i>Granskningsmän</i>	Harry Kårsjö	2008 (<i>mandattid ett år</i>)
	Britt Lundborg	2008 (<i>mandattid ett år</i>)
<i>Ersättare</i>	Erik Johansson	2008 (<i>mandattid ett år</i>)
<i>Valberedning</i>	Nils Sundin, sammankallande	
	Barbro Andersson	
	Kerstin Åslund	
<i>Redaktionskommitté för Spånga Bygden</i>	Carin Ljung	
	Leif Lennbom	
	Krister Nordin	

SAMMANTRÄDEN

Rådet har hållit nio protokollförda sammanträden under 2007 vid följande tillfällen: 22 januari, 19 februari, 20 mars, 25 april, 22 maj, 21 augusti, 24 september, 23 oktober och 26 november. Ytterligare samråd har skett per telefon vid aktuella angelägenheter.

ÅRSSTÄMMA

Årsstämman hölls den 25 mars i Spånga församlingshus. Börje Sandén berättade om Olof Skötkonung och Olav av Norge och deras skärmytsling. Börje berättade om att Olav försökte ta sig in i Mälaren, men blev stoppad och blev kvarhållen över vintern.

Mötet beslutade om oförändrad medlemsavgift för 2008, 120 kr för ordinarie medlem och 20 kr för familjemedlem.

Inga-Britt Häggström tilldelades förbundets hedersnål med lagerkrans i samband med att hon avgick ur rådet.

Clary Holmer avgick från valberedningen och avtackades med blommor.

JUBILEUMSFEST

Gillet firade sitt 75-årsjubiléum den 28 oktober i matsalen i Spånga gymnasium. Först välkomnades alla med en drink. Därefter serverades en utsökt middag bestående av förrätt, huvudrätt, efterrätt och kaffe med tårta. Medeltidsgruppen Scaramella sjöng och spelade före och under middagen. De bar tidstypiska kläder och spelade på gammeldags instrument. Inbjudna föreningars representanter överlämnade gåvor.

ÖVRIGA SAMMANKOMSTER OCH ARRANGEMANG

5 maj Hade gillet sin vårutflykt, som gick till Haninge. Medlemmar från Haninge Hembygds-gille mötte vid pendeltågsstationen och via Haninge kyrka gick promenaden vidare till hembygdsgården, där det serverades en sopplunch. Efter rundvandring på gården tog en buss från 1950-talet oss på en rundtur till Årsta havsbad, där HSB-direktören Wallander tidigt skapat en fritidsby. Färden gick därefter till Årsta slott, där Fredrika Bremer växte upp. Sedan passerade vi Österhaninge kyrka på väg till Tyresta och nationalparkernas hus. Detta hus har formen av en Sverigekarta. Inne i huset tog en trevlig guide hand om oss och berättade om Sverige och dess

natur. Därefter gick färden med bussen tillbaka till Västerhaninge station och hemfärden.

9 dec Öppet hus. Adventskaffe med julglögg och pepparkakor.

Gillet har också på olika sätt spridit kunskap om gamla Spånga. Därutöver har rådsmedlemmar vid enskilda kontakter i samhället kunnat besvara frågor och berätta om tidigare skeenden i Spånga.

NÄLSTA GÅRD

Nälsta gård har haft ”öppet hus” 16 gånger under verksamhetsåret. Vid dessa tillfällen har befintliga samlingar förevisats andra och fjärde söndagen i varje månad kl 13-16, utom under juli och augusti.

Rådsledamöter och frivilliga har alternerat som värdar då de demonstrerat, berättat, serverat kaffe samt sålt äldre lokala kartor och Gillets litteraturutgåvor. Nälsta gård har dessutom vid 15 tillfällen varit uthyrd till externa organisationers styrelsesammanträden, samkväm etc.

SPÅNGA BYGDEN

Redaktionskommittén har sett till att Gillets medlemstidning har utkommit med 4 nummer (100-103) under året. Tidningen innehåller bygdehistoriska artiklar, Gillets program, föreningsmeddelanden, minnesskildringar med mera. Ett nummer per år utgörs av medlemsmatrikeln. Förutom till Gillets medlemmar tillställs tidningen även skolor, Kungl. Biblioteket och bibliotek i närområdet, en del allmänna institutioner samt utväxlas med närliggande hembygdsföreningars medlemstidningar.

GILLET'S HEMSIDA

Carin Ljung har kontinuerligt uppdaterat hemsidan.

GILLET'S BOKSAMLING

Gillet förfogar över en boksamling innehållande ett flertal historiska och vetenskapliga böcker om hela landet, men med tyngdpunkt på våra närliggande trakter, bl a årsböcker om Uppland och Stockholm. Samlingen, vilken förvaras på Nälsta gård, kompletteras fortlöpande genom nya inköp och gåvor. Personer intresserade av samlingen kan ta del därav efter förfrågan hos arkivarien eller annan rådsledamot.

GILLET'S UTGÅVOR

Gillet's egna utgåvor tillhandahålls i Nälsta gård och vid Gillet's sammankomster i Spånga församlingshus. Exempel på utgåvor är ”Spånga och Järfälla sockenstämmoprotokoll” i fyra delar (del 2 och 3 i en volym och del 4 består av två volymer) Spånga Bygden och kartkopior över samhällena i Spånga under tidigare skeden.

Dessutom tillhandahåller Gillet ”Spångasmycket” och ”Spångaslipsklämman”, kopior gjorda i silver efter föremål från järnåldern funna vid utgrävningarna i Tensta.

SAMARBETE MED SPÅNGA FÖRETAGAREFÖRENING

Gillet har tillhandahållit 14 fotografier med Spångamotiv till den av Spånga Företagareförening utgivna Spångakalendern 2008.

KONTAKTUTBYTE OCH SAMVERKAN

Samverkan med hembygdsföreningarna i omgivningarna sker bl a genom utbyte av medlemstidningar och andra publikationer samt kallelser till arrangemang och gemensamma aktiviteter.

REPRESENTATION

Spånga Fornminnes- och Hembygds-gille tillhör följande föreningar:

- Sveriges Hembygdsförbund
- Stockholms läns Hembygdsförbund
- Samfundet S:t Erik
- Bibliotekets vänner i Spånga
- Spånga Medborgarhusförening
- Spånga-Tensta Kulturkommitté

Gillet har haft representanter vid de flesta av ovan nämnda organisationers årsmöten och arrangemang.

GILLET'S MEDLEMSANTAL

Antalet medlemmar i Gillet var vid årsskiftet 2007/2008 473 st. Av dessa var 328 helbetalande medlemmar, 129 familjemedlemmar samt 16 ständiga medlemmar.

ÅRSavgifTEN

Årsavgiften för 2007 var 120 kronor för helbetalande och 20 kronor för familjemedlemmar. Ständigt medlemskap kan numera inte tecknas.

GILLET'S EKONOMI

Årets resultat visar ett överskott på kr. 15.471:02. En detaljerad redovisning för Gillet's ekonomi finns i vidstående resultat- och balansräkning.

GÅVOR

Gåvor till Gillet har skänkts från flera medlemmar, gåvor för vilka vi härmed framför vårt varma tack. Gillet's lösöre finns förtecknat i arkivpärmar, vilka fortlöpande kompletteras.

ETT STORT TACK

Framför härmed till alla dem, inom och utom Gillet, som på olika sätt stött vår verksamhet under året. Till sist vill vi tacka Gillet's medlemmar för den uppskattning som på olika sätt visats oss i vårt arbete under verksamhetsåret 2007.

Spånga i februari 2008

RÅDET I SPÅNGA FORNMINNES- OCH HEMBYGDSGILLE

Resultaträkning

	2007		2006	
Intäkter				
Medlemsavgifter	41 860,00		42 935,00	
Försäljning litteratur/film	2 270,00		5 435,00	
Försäljning smycken	2 200,00		19 865,00	
Bidrag	0,00		17 110,00	
Gåvor	5 180,00		5 270,00	
Möten och samkväm	18 066,00		17 543,00	
Hyror Nälsta gård	6 200,00		3 200,00	
Deltagarintäkter	38 680,00		4 680,00	
Räntor	7 098,42	121 554,42	3 581,95	119 619,95
Kostnader				
Avgift till medlemsorganisationer	8 005,00		7 415,00	
Inköp smycken	2 243,00		16 810,00	
Spånga Bygden	13 430,10		22 396,40	
Porto	9 102,50		10 171,00	
Omkostnader	46 922,80		25 969,00	
Nälsta gård: tomträttsavgäld	428,00		424,00	
Nälsta gård: el och vatten	17 721,00		18 628,00	
Nälsta gård: reparationer	0,00		529,00	
Nälsta gård: försäkring	850,00		765,00	
Nälsta gård: övrigt	7 381,00		0,00	
Avsatt till reserv	0,00	106 083,40	0,00	103 107,40
Årets resultat		15 471,02		16 512,55

Balansräkning

	2007-12-31		2006-12-31
Tillgångar			
Kassa	5 158,00		1 965,50
Postgiro	69 833,06		57 597,96
Bank	275 294,80		269 613,38
Förutbetalda kostnader	1 525,00		782,00
Fordringar	0,00		5 000,00
	351 810,86		333 485,33
Skulder och eget kapital			
Diverse skulder	21 181,00		0,00
Förskottsbetalda medlemsavgifter	21 800,00		26 120,00
Fond: E Forseman	40 000,00		40 000,00
Fond: A & E Poucette	70 000,00		70 000,00
Fond: Sockenstämmoprotokoll	9 000,00		9 000,00
Fond: Jubileum	7 826,00		23 306,00
Balanserade resultat	166 532,84		150 020,29
Årets resultat	15 471,02		16 512,55
	351 810,86		333 485,33

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgilles

ÅRSSTÄMMA

Lördagen den 29 mars 2008 kl. 13.00

i Spånga församlingshus

Mötet inleds musikaliskt av elever från Västerorts kulturskola. Med piano, fiol och cello i högsätet hälsar de oss välkomna till kaffeborden.

Efter årsmötesförhandlingarna berättar Anita Pettersson från Bromsten om Spångaåns/Bällstaåns historia. Hon har just givit ut en bok i ämnet och har många bilder att visa och historier att berätta om livet längs ån i flydda tider.

Kaffe med dopp serveras

Tag med detta nummer av SpångaBygden, som innehåller verksamhetsberättelsen!

Hjärtligt välkomna!

Välkomna till Nälsta Gård

**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
kl. 13 - 16**

9 mars

Obs! Årsstämma 29 mars i Spånga församlingshus!

13 april

27 april

11 maj

25 maj

Nya medlemmar

*Margit Alenheim, Spånga
Ulla Andreasson, Spånga
Olov Andersson, Spånga
Michelangelo Armiento, Bromma
Jörgen Backlund, Spånga
Stig Bergman, Spånga
Björn Bergsten, Spånga
Ingmarie Bergsten, Spånga
Lars Danielsson, Spånga
Doriz Djärf, Spånga
Karl Erik Djärf, Spånga
Martin Erdegren, Spånga
Siri Erdegren, Spånga
Karin Ekvall, Bromma
Birgitta Fredriksson, Spånga
Kurt Hedström, Spånga
Börje Hellström, Spånga
Torbjörn Johansson, Järfälla
Bertil Jonsson, Spånga
Birgitta Jädervall Quas, Spånga
Christina Lindström, Spånga
Nils-Ivar Lindström, Farsta
Solhems Villaägareförening, Spånga
Maud Wallin, Spånga
Rolf Wallin, Spånga*

Välkomna!

Medlemsavgift: kr 120:-; familjemedlem kr 20:-

ISSN 0281-5079